

Itaq; cum hoc modo decimum quemque hominem ē medio sustulissent, sacrificassetque illi regioni authores tuisse, ut hominum cultū & frequētia penitus priuaretur. Tot miseris humanum genus olim uexatum, oppressumq; constat. Neque his solum grauior affligi satis erat, sed in seruitutem alijs penē infinitis calamitatibus redactū fuit. Nam gentes totius orbis terrarum, tam Gracē quam Barbarā, uelut ui & potestate dāmoniacā ad futorem incitatae, gravi & acerbo seditionis morbo conflectatae fuerunt, ad eo ut nusquam humanum genus uel societatem coire, uel ad concordiam reduci posset. Quippe hic illicēq; ingens totius humanae naturae quasi corpus membranum distractum, homines ab hominibus discordia in singulis terra angulis disiuncti, ob uarias legum & rerum formas inter ipsos ad dissensionem inflammati, quin etiam humanitate effriter, crebris inter ipsos feditionibus exaserbantur; sic ut perpetuo per totum uitā spaciū mutuas pugnas & bella exercerentur, nec euīquam integrum ac tutum esset iter aliquo luctu pere, nisi armis, scitū inter hostes euenire solet, se firmē obtexerit. Nam agri colae in agris & uicis gladijs cincti incedere, & arma potius quibus muniti sente, quām instrumenta quibus terram colerent, possidere consueuerunt: præterea prādas agere, & uicinos subjugare, uituitis loco ducere. Porro autem fabulis, quas de suis diis confinxerant, tanquam ansam ad uitam stagiatioē & nefariē degendant, sibi arreptis omnibus intemperantia genibus, non corpora modō, sed etiam animos infecerunt labefactansq;. Ne que satis habebant hāc admisissimē, sed extra naturā fines egressi, longius procedere, infandā scelerā atq; adeō auditu incredibilia inter ipsos mutuō, te inulentorum more, patrare coepérunt. Masculi enim in masculos (uti Sacra loquuntur literā) turpitudinem operati sunt, & mercedem quam oporuit, erroris sui in semetipsis repperunt. Nec ita finem nequit fixe impoſuerunt, sed notiones etiam de Deo naturaliter in animis insitas peuerentes, omnia in huius uniuersitatis complexu contenta, nec prouidentia, nec ullius moderatoris nutu regi censuerunt; sed uniuersi coagmentationem coniunctio nemō nature cuidam temeraria & fortuitu agitata, atq; adeō fatali necessitatī attribuerunt. His accedit, quod animus unā cum corporibus flagitorum macilis infidicos dedentes, uitam feram, agrestem, & haud uitalem degerunt. Nam nec animi naturam persecutari, nec diuini iudicij sententiā expectare, nec prāmia uituitis, nec iniusta uitā supplicia animo cōpliciā aliquando aggredi sunt. Iam uero & integrē nations multiplicibus uitiorum generibus contaminata, uita belluarum more acta contabuerunt. In quibus nonnulli complexus nefandos ac sceleratos cum matribus commiserū solent, alijs foros in matrimonium ducere, multii suas ipsorum filias uiolarent, pauci peregrinos, qui ad ipsos aduentauerant, obrunca: re: quidam humanas carnes comedere: complures eos qui exacta rete erant, primum laqueo strangulare, deinde eorum carnibus uelcialijs denich eos adhuc uiuos canibus laniandos obijcere. Tempus quidem certē me deficeret, si omnia mala ueteris & gravis illius erroris, quo uniuersum humanum genus implicatum tenebatur, percensere conarer: quippe cum sint alia infinita his planē similia. Quibus benignus Dei sermo commotus, gregis rationis particeps, qui ex hominibus constat, misericordiam capere coepit: & iam olim per prophetas iuos, & longē ante eorum aitatem per alios pios iuros, & post etiam per nonnullos qui praeteritis illustris erant, eos qui desperati fuerunt, ad animi sanitatem restituēdos curauit: ac partim legibus, partim uarijshortationibus, partim doctrina cuiuscq; generis, pie- tatis principia & semina in animis hominum inleuit. Verū, cū mortale ge- nus ita errore huc illucque uagaretur, & sic crudeliter esset non à lupis &

Gentium na
ria scelerā.

Rom. 1.

Christi in car
em aduen
iū necessi
ta.

feris in manibus, sed à dāmonib; & dīis sp̄ititib; qui animū labefactant, difceptum, ut non humana ope & facultate curari posset, sed adiutorē qui longe supra hominē putandus est, egere uidetur: deinceps ille Dei sermo clementis, patris voluntatis obsequēs, lubens admodū in mundū uenit, & in nostra naturā quasi castra ingressus est. Causa astū cur in orbē terrarum descendit, tuere res illa supra demonstrat: ob quas quidem cum mortalib; in collōquium & congressum uenire nō est dignatus. Nec profectō hoc præstis, quod ei illud facere in more politum fuerat (quippe qui & corpore vacat, & per uniuersum trādā occulta quadam uiruadat) sed ut non modō operibus coelestib; uerum etiam miraculis in terra editis suā eximia potestatē patefaceret, & communem naturae cōsuetudinē noua quadā & in uisitata immutaret. Nam per corporis mortale sermones cū mortalib; & usum uitæ habuita plane consilīo, ut quod erat mortale, per suum simile faciūtum possit efficeret. Vtē deinceps quid cause fuerit, cur Dei sermo, qui expers corporis est, corpore uelut instrumentū usū, ad congressū & colloquia cū hominib; facienda uenerit, explanare aggrediamur. Atq; quia alia ratione diuina ellentia, qua ex nulla materia concreta est, nec sub tangendi cernetū dñe lensum cadit, his qui Dēū in rebus quae ortum habēt, quæc in terra gignuntur, conquitur, se ipsa poterat ostendere: præsentim cū aut noluerint, aut non potuerint, omnium rerum parentē & effectore aliter quā humana figura ac specie prædictū intueri. Quocirca corpore mortali tanquā instrumento aliumprio, eōq; ad eam rem ualē accommodato, cum mortalib; in congressū uenit. Et quoniam istud illis gratum secundumq; fuit, similia enim, quod aiunt, similib; gaudent) qui uidecet aspectu rerum sub sensu subiectūrū delectantur, quicq; in simulachris & inanimatū statuarū cālaturis deos perseruantur, inq; cōcreta materia & corporibus diuinū numerū inesse cogitatione informant, atq; adeō homines mortales deorum appellat nominibus: idcirco Dei sermo in eiusmodi forme se hominib; ostendit. Quare corpus uelut templo sanctissimum sibi cōparauit, quod quidē & domiciliū est sensibus prædictū, in quo ratio inhabitat: & augustinū & facrōfandū simulachrum est omni statua inanimata longē præstabilius. Nā hec eligies est ex materia inanima conflata, sorditorumq; artificiū manuū in specie em qua ex aere, ferro, aut ex auro ebore, aut ex lapide aut ligno constat, fabricata, estq; domiciliū dāmonib; plane aptissimū. Illud autē diuinum simulachrum, eximia diuinæ sapientiæ facultate artificiose constrūctum, uarijsq; distinctū ornamenti, cū uitā, tum effigie, mente sola comprehensa particeps est: simulachrum, inquam, omni uitute prædictū: simulachru, in quo Dei sermo domiciliū suū collocauit: sanctū deniq; sancti Del templū, in quo Dei sermo inhabitan, cum mortalib; per instrumentū ipsi cognatum & uerius est, et se notū reddidit. Nec animi corporis uel affectionib; ab illis discrepauit: nec cū corpore eo modo quo animus humānus colligatus fuit: neq; ipse seipso factus deterior, diuinitatē suā immutauit. Nam ut solis radī, qui omnia sua luce compleant, quicq; corpora mortua impuraq; contingunt, nihil inde capiunt incommodis sic Dei sermonis uis multo magis, que corporē caret, sua efficiētū nihil patitur, nihil sentit dāmni, imō ne tū quidē cū corpus attingat (quippe que corporis expers sit) uilla ex parte ali quando imminuitur. Ad hunc modum itaq; cōmuniū omniū Seruitorē per instrumentū humani corporis, quo se circumdedit, se beneficiū omnibus præstis, & salutarem: non aliter sane quām musicus, qui suam in arte peritiam per lyra declarat. Orpheus, ut in fabulis Gracorum est, omnia feti, harū generā cantu permulcere, & instrumentū fidibus plectro percussis, belluarū immanium furores mitigate potuit. Quare res à Gracis & psalmis de

Christi in ter
ram defensū
causa.

Sermo Dei cur
incarnatus.

Corporis hu
mani templū,
diuinū simū
lachrum.

Christus per
incarnationē
nem suam o
mnibus se bene
ficium exhib
et,

Orpheus.

QQ 3. cantur,

cantatur, & uera esse creditur: quod scilicet lyra inanimata concentu sferas impinguescere, tum arbores (que fagi vocantur) musica suauitate delinita sunt, sicut suos mutare solent. Eodem modo igitur sapientissimus De sermo, cuius in ac potestate omnia continentur, coherentemq; animis hominum, omnibus uitiorum generibus oppressis, uarias curationes adhibere, & aponere & humana natura, tanguam instrumento musicali a sua ipsius sapientia fabricato, in manus arrepta, cantilenas & quasi incantationes animantibus non expertibus rationis, sed eiusdem participibus, occinere coepit: omnesq; feroci mores tam Gracorum quam Barbarorum, omnes euam agrestes & immanes animotis perturbationis, salutariibus coelestis doctrina medicamentis sanavit: egri, q; animis, qui diuinum numen in ortu rerum & corporib. peruestigabat, Deuolu manu corpore conclusus, uelut medicus facile praestans simus, congruenti & appositio remedio operi tulit. Deinde etiam don minus corporis quæ animalium salutis proficiens, miracula omnium opinione majora, & uitres diuinæ portentis similes, quæ oculis corporeis certi poterant, edidit: doctrinam quoq; & præcepta quæ & ore procul, & ipse in corpore sedulo excoluit, hominem inculcauit autib. Omnia deniq; sumpta humana natura hominum causa executus est, qui non alia ratione quam ea sola eius diuinatem percipere intelligere cōp; potuerunt: inq; omnibus hisce patris uoluntatis & consilio inferiuit, & nihilominus tamen secreta ab omni materia conceretio neq; mortali manxit, sicut iam ante apud patrem fuerat. Necq; eius essentia illa ex parte cōmutata, neq; obscurata natura fuit, neq; corporis uinculis conficitur tenebatur: necq; ibi solū uerabitur, ubi corpus humani, quod sumperat, adfuit, sed ex ipso tempore, quo inter homines uitam degebat, res uniuersas cōpleteuit. & cum patre præsto fuit, & in illo fuit atq; adeo tenet omnium tum que in celo, tum que in terra sunt, omnino tū curā gescit: necq; quicquā ei obstat, quid quidem nostra natura accedit, quo minus tū ubiq; prelens adfiet, necq; à diuinis muneribus, quæ obire solebat, fuit auocatus: sed quædam humana natura quæ intuerat, exequenda tradidit alii ipse ex senculo uicissim mortali nature subfido uifus, perfecit, & licet diuinā facultatem et uim mortali corpori fuperiūt, ipse tame ex eo participando nihil contrā accepit. Nam neq; cū corpus, quod assumptum, editū eset, quicquā contraxit la bisneq; rursus cū quod mortale erat, eset ab eo diremptū, quicquā essentia sua (erat enim non patibilis) per eum eset: quandoquidē necq; lyra fortior tunā percussa, si chordæ, quæ fragiles sunt, rūpantur, & si illa pulsatur, quicquā pati probabile esit: necq; cū lapientes allictus corporis cruciatū subeas, sepietiam que in ipso eset, aut animū qui in corpore habitat, uel fecari, uel utrū quicquā profectio dixerit: eo dem modo de uitute ac potentia sermonis Dei dicit confessaneum est, in modo uero multo magis certe, quid ex corporis affectionibus nihil plane damni cepit. Necq; enim (exempli gratia) lucis quæ apud nos est, splendefcentes radios, cum de celo in terram demissi sunt, & lucis, cœnū ac forde cuiuscq; generis contingat, uila labe infici accident. Nam etiā nihil prohibet, quo minus has res lucis splendore illustrari uerē dicamus: tandem lucē ipsam uicissim ab illis contaminari, aut sole ex corpori admittit nemaculū illū contrahere non dicimus. Et tamen si in his rebus illud eveniret, non uidetur à natura alienū. Verū quamcunq; rē Seruator & Dei sermo, qui corpore uacat, qui ipsa uita est, qui ipsa lux est, sol mente percepta, sua diuina potentia, quæ est corporis expers, attingerit: eam uiuere, & luce illa quæ est rationis parcer, atq; degere necesse est. Itaq; quodcumq; ab incorporatione Dei sermone tactū sit, illud ipsum sanctimonia luceq; cōpletur, atque adeo omni morbo, aggratione & perturbatione penitus liberatur. Rursus ea quæ priuantia dicuntur, eius diuina uia itidem cōplentur. Quocirca uniuersum

sum siue uitæ cursum ad hunc modum confectū constat, nonnunquā in corpore se pari ratione nobiscum affectum ostendendo: sāpe enim se Deum uerbis evidenter declarando, dū magna & incredibilis opera edebat, ut Deus, resq; futuras prædicabat: & sermonem Dei, qui à multis non cernebatur, reuera per mirabiles res gestas, per miracula & signa, per uirtutes quæ omnē opinionem longe superabant, per diuinam suā doctrinam, quæ animos hominum impulit, ut ad domiciliū celeste incolendum pararent, manifesto cōmonstrabat. Quid iam restat, nū ut causam illius quod caput est sermonibus celebratus, & passionis præterea modum, ingens etiā illud post mortem resurrectionis illius miraculū, deinceps oratione prosequamur: Quibus expositis, omnia evidenter simis testimonijs certa uera q; esse confirmabimur. Mortalis quidem corporis instrumento, ob eas cauas quas antē cōmemoravimus, tanquā diuino simulachro uestus, eo ipso humana uitæ ratio: *Vite Christi* non, non altera quam p̄p̄totens rex sua ſēna per interpretē explicare ſo
mit, cuiusq; cana
let, evidenter exprefit: omniaq; pro ut diuinæ ſuæ potentia decus poftulaſſi
bat, træfigit. Quod si poft uitam inter homines traducat, ex occulto & de
repente ſe hinc subdixiſſet, ſuumq; interpretē (corpus dico) clām ē medio
remouſſet, atq; adeo dediſſet operam, ut ſimulachrū ſuum fuga mortem
efugere potuſſet: poſtem mortale illud qđ ſuſcepſat, ipſe perfe, & quāli
ſua plū ſententia, internecionē & morti addixiſſet, ſpectrū omnibus certe
uita fuſſet, etiam tum, cū ea quæ effent ſibi congruentia & accōmodata,
peregiſſet. Quinetiam ſi, cū ipsa uita eſſet, cum De sermo ac potentia eſſet,
ſuum ipſe interpretē ē medio penitus ſuſcepſiter: necq; res ab eo per dimi
cationem cum morte ſuſcepſtam contra dæmones geſtit eum exitū, quem me
ruerant, habuiffent: necq; exploratē cognitiu ſuſſet, quo ſe recepiſſet: necq;
iſpe apud illos qui eum minimè oculis aſpexiſſent, ſidem habuiffet: necq; na
tura ſua mortem ſuperate uitu ſuſſet: necq; quod mortale erat, à ſua in aliā
natūrā uindicaserat: necq; per uniuersum orbem terrarū ſermo de eo p̄cre
buſſet, necq; ſuo docuſſet diuino mortem contempnere: necq; illorum a
nimis, qui eius doctrinam conſtantur, ſpē uitæ poſt mortem apud Deū ſu
turæ inſicſet: necq; promiſſa qua in uerbo ſuo cotinentur, perfeciſſet: necq;
ea quæ erant à prophētis de eo p̄dicta, ſicut conſentaneum erat, expuſſi
ſet, necq; nouiſſimum deniq; omnium certamen, quod contra mortem ſuſcep
tum erat, conſecifiſſet. His igitur de cauis quia oportet mortale corpus
poſt ministrū cumulatē expletū, quod in uerbo diuino prædicā obierat,
exit in primis habere gloriosum, mortis perpeſſio ad hunc modum pro
indebat eo administrata fuit. Nam cum due rationes exēundi & uitæ ſibi reli
quæ effent, uel totum quod in eo mortale erat, internecionē & exitio peni
tū traderet, & ita turpissimum uitæ tanquā totius fabula exitum cōſiceret:
uel ut ſe mortis uitorem, eo ipſo quod erat mortale, diuina uia ac uitute in
immortale cōmutato, plane oſtenderet: prior quidem certe ab eius promiſſi
one fuit omnino aliena. ſtentia uia necq; ignis proprium eſt refrigerare, necq;
obſcurare lucis ſita, necq; uitæ mortem inferre, necq; uerbi diuini aliquid abſur
de & contrariationem efficeret. Itaq; absurdum planū fuſſet, ut qui eſſet alijs
uita pollicetus, ſuum ipſus corpus in nihilum reiſcere ineret, ſuumq; ſimi
lachrum ad interiū dare: & qui hiſ qui ad ipſum configuiſſent, immortalitatē
promiſſe, ſuſe diuinitatis interpretē morte deleri paterebat. Quare ratio
poſterior fuit omnino necessaria: nimis ut ſe mortis uitore ostenderet. At
qui quo pacto tandem erat illud præſtans? Clāmme, & ex occulto, an ut
omnibus evidenter admodum & manifeste paterebat. Quod autem ab eo p̄ge
clarę geſti ſuit, quemadmodum ſi in occulto ac tenebris latuſſet, neminiq;
fuſſet

*Christus quo
modo ſe mor
tis uitorem ne
cessario oſten
derit.*

fulset cognitum, nihil certe profusset cuiquam: sic palam quasi conclama-
tū & oīum inculcatū aurib. omnib. ppter eius admirabilitatē, multū utilita-
tis ac cōmodi aportauit. Proinde quoniam necessarium erat, ut corpore suo
mors euinceretur, idc p nō absconditē, sed in hominū oculis fieret: Idcirco
merito mortem neutiquam uitquit ille quidem (reuerā enim si uita est, timi-
dus habitus fuiller, et à morte deuictus) sed per conflicktionem cum morte ue-
lū cū aduersatio luseptam, quod erat mortale, immortale reddidit: hoc
certamē p omniū uita, immortalitatē & salute subiit. Quēadmodū si q̄ uas es
se quoddam, qđ neq̄ incendio cremari, neq̄ igni abūli p̄sits, demōstrate
ueller, nō aliter eo hominib. exarata admirationē, q̄ ut illud ip̄sū p̄mū in
igne cōsiceret, deinde ut idc ipsiū inde eximeret saluū & integrū. Sic omniū
terū conseruator, Dei sermo, c̄l̄ corpus mortale, quod ad hominū salutem
sumplieat, & morte ualentius esse ostendere, & sua uita atq̄ immortalitatis
particula efficeret, prouida quadam & percommoda in ea re solentia
& ratione usus est: ac p̄mū illud ad exiguum tempus deferuit, tradidit
quē morti intermedium, quō eius natura latē perspecta & explorata effet.
deinde neque id ita multo p̄st, illud ipsum à morte eripuit: quō diuinam suā
ampōtentiam, qua xternam uitam ab ipso annunciatam omne mortis
genus posse & uincere monstrarat, omnium oculis subiicerat ad cōtundendum.
Quē quidem causa tam perspicua est, ut neminem possit latere. Nam cum
necessarium esset, ut discipuli manifestam uix̄ p̄sits mortem regenerationē
oculis cernerent (in ea enim spēl uam firme reponerat docuit, quō eos mor-
tis efficeret uictores) hanc rem non sine causa ante illorum oculos statuit ad
contemplādū. Nam cum alijs qui sunt uitam piam traducti, hoc regene-
rationis specimen p̄mū omnium quali sub a p̄ceptum cadere debebat, ne
cessariō, tum illis maximē, qui essent quam p̄mū eum in inferno obte-
tarunt predicatiuti: Deic cognitionem, quam ipse ante in gentes ipsilis, et
omnibus hominib. annunciatut: quibus de uita post mortem futura de-
bet esse per ualissimum, ut metu ac formidinē mortis p̄sits exanimis eie-
& a dimicacionem contra Gentilium errorem in multis diis colendis politi,
alacri ac p̄mpto animo susciperent. Nam nisi mortem contemnere secum
fuissent antea commētāti, nunquam ad tam graues cruciatus subeudos
parati int̄: uict̄q̄ fuissent. Quocirca eos contra mortis uim ac potentiam
nō precepto, solum uerbis ac uocibus tradito armavit, neq̄ ut humana dicē-
diratio fuit, sermonem de animi immortalitate ex probabilib. uerisimili-
busq̄ compositum instituit: sed trophæa contra mortem erecta illis re ipsa
communstrauit. Ita igitur p̄cipua cauila fuit dimicacionis à Seruatorē no-
stro contra mortem suscepta. Nam mortem, quē omnibus terrorē soleat-
cūtere, discipuli suis ostendit nullo loco numerandam esse: atq̄ uitam, quā
promiserat, illustri quodam & evidenti uiso ante eorum oculos p̄sposuit:
quam quidem quasi primitives effectū tam communis nostræ spei, tam ult̄
que nobis apud Deum reconditā est, tum deniq̄ immortalitatē. Altera agit
causa à mortuis resurgendi fuit, ut diuina uis, quē in eius corpore erat conclu-
sa, perspicue declaretur. Nam quoniam homines eos, qui erant mortales &
à morte deuicti, antea in deorum numerū reuelarent, et illos quos morte su-
peratos constabat, heros & deos appellauerant: ob eam cauila benignus
Dei sermo etiam in ea re se quinam effet, ostendit, hominib. p̄tatefecit suā
am naturam morte longē potentiore esse. Atq̄ non modō post dissolu-
tionem animi à corpore, quod mortale erat, ad alteram traduxit uitam, sed tro-
phæum immortalitatis contra mortem cunctis ad aspiciendum proposuit:
eumq̄ solum ac uerum Deum docuit agnoscendum, qui per mortem pra-
mia uictorij etiam contra mortem reportauit. Quinetiam tertia cauila de
morte

Christi à mor-
tuis resurrecti
onā causa.

morte Seruatoris adiungi poterit. Hostia quidem fuit, pro uniuerso homi-
num genere Deo patri omnium moderatori oblata: hostia progregetatio-
nis partice immolata: hostia, quae omnem errorem in dæmonibus colendis Christi mortis
constitutum profligauit. Nam una illa hostia, & egregia uictima sacro sancti ^{cāusa alia.}
corporis Seruatoris nostri pro humano genere maciata, & redēptione pro
animis omnium Gentium quæ ante errore colendorum dæmonum distractis
tenebantur persoluta, omnis in posterum impurorum & sceleratorum dæ-
monum uis ac potentia p̄situs delata: suuimusq̄ ueteratoria fraus, quae
in terris obtrabat, q̄ ualentiorē fracta ac debilitatē concidit. Itaq̄ istud salu-
tare miraculum in hominum conspectu editum fuit: hoc est, verbi diuini cor-
pus pro uniuerso grege rationis compote oblata, hæc ut cūma morti obie tobas. t.
cī, de qua Sacra litera memorante uno in loco hic fere uerbis, Ecce agnus Iſai. § 3.
Dei, qui tollit peccata mundi, in alio autem si loquuntur. Tanq̄ ouis adloc-
utionis duxit est: & sicut agnus coram tondēt se, sine uoce. Quinetiam
causam adhuc modum docent: Hic peccata nostra tult, & pro nobis dolo-
res persepsis est: & nos reputamus eum esse in labore, & in plaga, &
in afflictione. Ipse autem uulneratus est propter peccata nostra, et atritus est
propter scelerā nostra. Disciplina pacis nostra super eum, & lutore eius sana-
tus sumus. Omnes quasi oues errauimus: unusquisq; in uiam suam errauit, &
Dominus tradidit eum peccatis nostris. Mortale igitur diuinū uerbi corpus
his de causis immolatum constat. Itē magnus pontifex, Deo patri omnium
duci & Imperatori consecratus, qui præterquam quōd hostia fuit, Dei præ-
te sermo, Dei uetus, Deic sapientia fuit: quod in eo mortale erat, à morte
breue reuocauit: idemq; ipsum patri tanquam primitas communis omniū
salutis obuicit: idem tropahum etiam uerū triumphale contra mortem, & dæ-
monū imperium statuit: eodemq; vetera sacrificia, quae ab hominibus offer-
ti solebant, profligauit: idemq; omnium hominum causa exitauit à mor-
tuis. Verū cum hæc ita se habeant, tempus eō nos uocat: ut deinceps eadē
ceris argumentis confirmemus. Quod si illarum rerum ueritas demonstra-
tione egeat, & testimonia quæ pro illis allata sunt, argumentis etiam euiden-
tibus roborandi sint, sic accipite, orationēq; benignam facite audiētiā. Pri-
ma gentes uniuersæ, q̄ xtaē degebant in terris, erant diuina: atq̄ adeò uni-
uersum humanum genus in prouincias, in nationes & locorum præfectū-
ras, in tyrannides, & multiplices principatus distributum. Vnde pugnæ &
bella continua, unde depopulatio & feruitus tam in agris quam in urbibus,
nunquam eos affligere deterunt. Vnde infinita ad historias scribendas argu-
menta, unde adulteria & rapiōne mulierum, unde elades lij, unde deniq̄
ueterū tragediæ quæ omnium celebrantur sermonibus: Quarum rerum
causas si quis error illi in multis diis colendis positō ascribat, nō planè aber-
raverit. At postea quā salutare instrumentum, hoc est sanctiss. Christi cor-
pus, quo uiso omnis error in colendis dæmonibus, omnisch̄ eorum uis & po-
testas prostrata faciut: quod etiam ab omni uitiositate, quæ uel in factis, uel
in uerbis cernitur, tacuim fuit & liberum: & quo uictoria & trophæum co-
tra uera mala raportatum, tanquam propugnaculum aduersus dæmones
erectum fuit, confessum non modo omnes dæmonum molitiones & con-
sus penitus compresi, uerum etiam locorum præfecturas, multiplices prin-
cipatus, tyrannides, & populares potestates, depopulationes præterea &
obſidiones tam in ciuitatibus quam in agris inde ortas, non amplius domi-
nare sunt: sed tam Deus unus inter omnes prædicatus, tam imperium unū,
Romanorum dico, apud omnes uiguit. Atq̄ subito crudele gentium inter-
p̄s odium, quod à multis seculis durauerat, neq̄ unquam placari portuerat,
sublatū fuit. Et sicut unius Dei cognitio, unus p̄z religionis modus, unaq̄

QQ. 5. salutatis

*Cur imperium
Romanum &
doctrina Chri-
sti eodem tem-
pore florere de-
buerunt.*

salutaris Christi doctrina omnibus tradebatur hominibus: sic cum unus imperator uniuersitate Romanorum ditione uno eodem tempore esset praefectus, tranquilla pax ubique regnauit. Nec id soli, uerum etiam uno temporis momen-
to, uel ut uno diuino mandato, duo bonorum quasi germina ad hominum ur-
litatem pullularunt, Imp. Romanum, & doctrina pia. Nam ante illud tem-
pus, alij regnum Syris separatis occupabant alij Asia potiebatur imperio:
alij Macedonij praeerant: Aegypti alij seorsum tenebant gubernacula: Ara-
biam itidem alij regebant: Palæstina in iudeorum ditione & potestate fuit. In
singulis pagis, ciuitatibus & locis, homines furore perciti, cedens mutua face
re, aliut in aliut reuera insanis, bella & pugnas asiduè exercere soliti fue-
rant. Verum omnes iste contentiones duabus eximis potestatibus, tan-
quam ex unis eisdem tempore carceribus in certamen egressis, pacatae, & ad con-
cordiam adductae fuere: quarum altera fuit imperium Romanum unius
nati gubernatum, & ex illo cooptum: altera Christi doctrina, quæ due co-
dem temporis momento una efflorescere coepserunt. Atque ut Seruato-
ris nostri potestas multiplicipes daemonum principatus, & cultus multorum
deorum in medio suscitavit, unumq[ue] Dei tegnum Gracis, Barbaris, alijsq[ue]
omnibus ad extrebas usque terræ oras palam denunciavit: ita imperium
Romanum, causis multiplicis principatus iam antea sublati, ea dominia que
oculis certi poterant, sive ditione subiecti, seduloq[ue] dedit operam, ut uniuersum
hominum genus confessionis & concordiae vinculis in unum colligat-
ret. Assecutum permulcas sanè gentes ac uarias in unum conciliauit: sic
non ita multo post, reliquias ad ultimos usque orbis terrarum fines illis ad-
funxit, quippe doctrina salutaris, diuina ope & potentia, omnes illas sam-
tè mansuete fecerat, & praelare admodum eorum animos ad eam rem præpa-
raverat. Itud cerè ab ijs qui mentem ad studium veritatis adiecent, non
autem ut rebus honestis inuident, illud utre miraculum existimat. Nam
non solum daemonum ueritatis refutata & repressa est, uerum etiam ini-
cits & pugnae quæ inter gentes a multis feciūs exercebant, prorsus
restincta. Et rursus unus Deus, & una eius cognitio omnibus prædi-
cata, tum unum imperium inter homines stabilitum, tum denique uniuersum
humanum genus ad pacem & concordiam traductum: adeò ut omnes
inter ipsos se fratres esse faterentur, suamq[ue] ipsorum naturam mutuo agno-
scerent. Etenim tanquam liberi ex uno patre, hoc est, ex uno Deo: & ex
una matre, hoc est, ex uera pietate sati: statim pacem inter se amplexati sunt,
relinqueruntque, ut ex illo tempore orbis terrarum uniuersus nihil à familia
& cognitione optimis legibus & institutis temperata differat: atque adeò
liceret cuique pro arbitratu iter paſsim facere, & quo libitum erat animo
suo ablique difficultate & periculis migrare: & tum eos qui ad Occiden-
tem habitabant, tutò inde ad Orientem contendere: tum contra, eos qui
versus Orientem accolebant, inde ad Occidentem, tanquam ad patriam
suam profici, ita ut cum alia ueterum oraculorum responsa, prophetarum
uaticinationes ferè infinita, ad quas hoc loco recentiendas non satis
suffpetit ocij, tum ista uel maximi de falulari Dei uerbo expletæ sint, quæ

Psal. 71.

Et iterum: Confabunt gladios suis in uome-
res, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium,
nec exerceruntur ultra ad prælium. Ista quidem sicut olim prædicie-
bantur de Seruatore, & Hebraeorum uocibus ante multa secula predica-
bantur: sic nostris iam temporibus re ipsa expleta cernuntur, ueterumque
uaticiniorum testimonia confirmant. Quod si alia plura argumenta certiora
de illis

de illis rebus desideres, ea nō uerbis, sed rebus ipsiis confirmata accipito. Men-
nis tuæ oculos aperi, rationes quasi fores patet factio; ipse tuum iplius afer-
sum admodum sustinet, tecum ratiocinari: tu te ipsum interrogas, & rerum
naturalium animo accurate peruestigans, tāquam ab altero ita sciscire: Quis
unquam ab omni seculorum memoria aut rex, aut princeps, aut philoso-
phus, aut legislator, aut propheta, seu Græcus, seu Barbarus ille fuerit, tan-
tū uitius decus est conjectus, non dicam post mortem, sed dum adhuc ui-
uet, spiritumq[ue] duceret, multumq[ue] ualeret potentia: ut ipsius nomen ad o-
mnia hominum aures, qui in terris degabant atatem, permanaret, inq[ue] o-
mniore ore ac sermone ueritas retinetur. Nemo certe istud, nisi unus & solus Ser-
uator noster post uictoriam à morte reportatam practicit: qui quidem & di-
scipulis suis hoc uerbum dixerat, & idem reuera explexus nimis. Euntes
doceite omnes gentes in nomine meo: quicq[ue] etiam prædixerat, propter certu-
m præstituerat, suum Euangelium prædicandum fore in uniuerso mundo, in
testimonium omnibus gentibus: quod ut uerbis prædixerat, sic re ipsa perfe-
cit. Nam hanc ita multo post, totus orbis terrarum eius uerbo & doctrina
completus fuit. Quid igitur habes tu, qui in initio orationis nos insectari ui-
debas, quis huc respondes? præstertim cum testimonium quod oculis
cernitus, omnia alia ratione, quæ poterit affiri, facile præpondere? Veris
à priore argumento ad posterius te transferas uelim, & tecum ipse conside-
res, quis post homines natos noxiom & perniciolum dæmoniū genus, quod
uniuersam humanam olim depauperat naturam, et quadam commotione
qui in statu cerebatur, multas inter homines edebat præstigias, manu po-
tent, qua sub oculorum aspectum non cadebat, uelut immanes feras ex ho-
minum grege fugient auerterit, qui sicut alius præter nostrum solum Seruato-
rem, dum inuocaretur, sanctissimum precibus per ipsum Deo patrī omni-
um gubernatori oblatis, his qui uitam integrè sincerebant ad pietatis regulam
ab ipso traditam, sectantur, malignorum spirituum reliquias ab hominibus
accendi, repellendi, & potestatim dederunt aut quis alius, solo nostro Seruato-
re excepto, sacrificia rationalia, sanguinisq[ue] experitia, precibus & arcana qua-
dam diuinæ laudis celebrare ratione, suis discipulis obeunda traxiderit. Qua-
deca tuni alaria in toto orbe terrarum constructa sunt, tun augustæ san-
ctæ ecclæsiae aedificatae, tun diuina sacrificiorū sola mente & ratione perce-
ptorum ministeria soli Deo omnium moderatori ab omnibus gentibus de-
stituta tributaque. Sacrificia autem sanguine, cruento & fumo peracta, cru-
deles etiam illas & furiosas hominum caedes, uictimasq[ue] quis uicium
uite obstruxit, illa quidem & ab oculorum sensu remota extingue, adeo
quæ funditus delere potuit, ut gentilium etiam historijs confirmatum sit,
omne ubiq[ue] hominum sacrificandorum confutundinem non ante, sed
post diuinam Seruatoris nostri doctrinam in orbe terrarum diuulgatam, i-
p[er] Adrianitem poribus penitus profligaram fusile. Itaque cum uirtus ac
potentia Seruatoris nostri post eius mortem ostentata, tam certis & euiden-
tibus argumentis confirmata sit, quicq[ue] adeò ferreo animo est, qui non uerati-
tib[us] testimonium diuinamq[ue] ac coelestem Seruatoris uitæ in genere fate-
tur. Nam recte & praelare facta non mortuorum, sed uiuentium sunt: & res
incerte obcuræ ex eventu percipi & cognoscere solent. Nam heri propè &
nudiusterius, genus quoddam tyrannorum bellum cum Deo gerentium
orbem terrarum grauitate conturbauit, omnia pro arbitratu fixis & rexitq[ue], mul-
tim opibus ualuit & potentia: at simul ut ex hac luce exceperat, deinceps
terra obrutum facuit, ipsiis ruderibus abiectius spiritu, motu & uoce carens:
nullus illius habita ratio, nullusq[ue] mentio facta. Ea enim est uerè mortuorū na-
tura: & qui amplius nō est, nullus est: qui aut nullus est, ecquid potest agere?

Christi uirtus
& potentia
post eius mor-
tem ostentata.

Qui autem in molendo agendoq; uersatur, & plura potest efficere quam il
li quibus adhuc uita suppeditat, quamvis sit ab oculorum corporeorū obta
tu disclusus, quid est cur eum esse de si sse existimemus? At neq; eam iudicā
diuinā quae in sensibus infidel, neq; rationes arte cōstrutcas, neq; sc̄ientiarum
prēceptiones sensibus corporis percipimus. Neq; mentem quae in homini
bus inest, nēdum Dei uitium ac porentiam quia quā aliquando oculis a
spexit: sed res eiusmodi ex ipsarum effectibus solent intelligi. Quapropter
uim illam & facultatem abstrusam quae in Seruatorē nostro est, ex rebus inde
effectis consideranda expendendā: & utrum ea præclare facta, quae eu
am adhuc ab illo geruntur, uidentis esse confitendum sit, dicendum illius
esse, qui non est: an stulta omnino & temeraria hæc quæstio habenda? Nam
ei qui non sit, qui possunt conuententer & cum ratione attribui. Quando
quidem omnium consensu & sententijs constat, illud quod nō sit, nihil pos
se moliri, agerē. Ea enim natura penitus extinctiorum est, uiuentem con
traria. Cæterū hoc tempus opportunit̄ se offert, eas res perseque
di, quæ nostris temporib; à Seruatorē nostro gestæ sunt: Deīq; uiuentis fa
ctā, quæ propter recentem ipsorum memoriam quodammodo uiuent, accu
rare cognoscendi. Nunquid non uiuentis ea esse statuimus? At alia tamq;
egregia facta, & ipsa uita sunt: & Deī, qui revera uita uituit, existimanda. Ve
rum rogas fortasse, quenam ista sint? Sic igitur accipito. Tyranni quidam tū
Deo bellum suscipere minime uerti, non ita priētem templa precibus dica
ta, quæ animi ardētissimo, maximis uribus & copijs, concusis illorum
fundamentis, diruerunt: eccl̄iasq; prosus delere cogitantes, omnibus ma
chinis Deū qui oculis cerni nequit, oppugnare, infinitaq; uerba plena blas
phemij in efficiacere in coruq; cœperit. Verū illi q; in occulto later occul
ta quādū & recondita, eorum conatus uindicavit. Nā nonnulli qui ante dell
catē ac molitoruixerant, putabanturq; beatissimi, quicq; semidei omnū ser
mone & prædicatione celebrabantur, solo Dei nutu & potentia extincti fu
erunt. Alij, qui multis annorum conuersionib; præclaræ omnia & ex animi
sentientia propterea gesllerant, quōd erga Deum, contra quem postea dimi
cabant, amīticiam & pacem colebant: postquam mutata sententia cum Deo
bellum gerere temere aggressi sunt, suosq; deos propaginatores & defenso
res nostro Deo ex aduerso oppofuerunt, ex templo uno temporis momen
to, Dei nutu ac potentia, qui cum prælūm iniuerant, omnes scelerum suo
rum penas debitas perfoluerunt: adeo ut inuiti ei cogerent, quem oppu
gnauerint, cedere, tergo dare, diuinam eius uitium agnoscere, & admodū
maturare, ut ipsorum permisso contraria illis, quæ ante admiserant, decerne
rentur. Seruator igitur confestim trophae uitiorū ubiq; terrarum ergēda,
mundū uniuersum sacro sanctis templis, augustinisq; eccl̄iarum ædificijs
adornandum in singulis urbibus, pagis, regionib; q; omnibus, atq; adeo in
desertis Barbarorum locis, ades sacras & templa uni omnium Deo, atq; uni
uerſarū terum Domino dedicanda conlecrandaq; curauit. Vnde etia tem
pla quæ erant ei confecrata, Domini nomen obtinuerunt, quod nō meni nō
ex hominibus, sed ex ipso omnium Domino illis fuit impositum, & proprie
tate Domini sunt appellata. Iam uero aliquis prodeat in medium, atq; nos
doceat, quis post tantam ruinam uastationemq; sacra ædificia à solo in subli
me exerent: aut quis tempia, quorum refiendorum nulla spes reliqua fuit,
posteriorē structura multo illuftriora magnificenterq; quia ante tuſſim,
reddiderit, eaq; denouo ædificauerit, non post mortem tyrannorum illorum
qui cum Deo bellum fecerant, sed quod dictu prop̄e incredibile est, dum ad
huc illis supperebat uita, qui eadem ipsa diruisserunt: adeo ut iisdem tyranni iſ
fermone coram habito, tum scriptis facinorum tam impie ab ipsiis admisso
rum

Christi res mi
rabilis.
Conf. antini et
Eusebij temp
re geste.

Tyrannorum
& Christi ad
uerſariorum
interitus.

Tēpia Christi
anorum cur
Dominica siue
xvi. loca dia
cta.

in palinodīa canerū: idq; adeo praefarent, non cū lēticia fruerentur, & uo
luptate animoris (sic nō fortasse aliquis existimare posset, eos benignitate
& demētia inductos illud ipsum fecisse) sed cū plagis & cruciatib; ccelūs
inflictis ad id faciendū cogerentur. Aut quis positantas & tam graves per
secutionis procellas, atq; adeo in maximis turbulentariū tempeſtati fluctib;
efficerit, ut in toto orbe terrarū non uiti solum ferē infiniti se totos in studio
pletatis ponent, diuinoq; numini alsidiuē inseruerent: fed etiā facta mulie
ri, quæ uirgines permanebant perpetuō, frequentia, chorū totū uitæ ſuæ
tempus perfectissima cœſitati dicarent, ipsiusq; diuine doctriñæ preceptis
inſtituita, à cibis & à uino abstinentia atq; adeo inēdia ad multos dies lubē
tissimis animis tolerante, temperantiaq; disciplina instructæ, cōtinente, fe
rue, & alpore uitæ genere corpus ſuum coercent. Aut quis mulieres, &
innumerabiles uirorum multitudines impulerit, ut corporis alimenta cum
rationib; alimentis, quæ ex Sacris literis perlegēdis de prompta, animis
rationis participib; admodū cōtentum, cōmutaret: quisue viros barbaros
& plane agrestes, mulieres quoq; pueros, & ſeruorū genera, infinitas etiam
inuitati gentium multitudines docuerit, ut non modō morte conteme
rent, uermetiam animū immortale esse cōdererent: unumq; qui res huma
& imp̄is lata erit ſentientia, expectandū, & propterea uitæ iustæ & tempera
tia traducendā eſſe. Nam qui aliter animo aſſet, non poſſe illa ratione
pietatis iugum subire: qua res à nemine haſtenus, præterquam à ſolo Ser
uatorē noſtrū plenē cumulat̄ explerat̄ eſſe. Cæterū iſta mīſta faciamus.

Sequitur, ut eū cuius mens contra ueritatem obduruerit, etiam eiūſiū. Veritas Chri
ſti diuinationibus ad eam a gnoſendam adducamus, ſicq; ab illo ſcīſcī ſtāne religi
mūt. Age tu, uocem ratione & prudentia formataꝝ profer, ſentientiasq; fru onis, certis
duofas non ex corde ſtolido ac ſtupido, ſed ex animo mentis & rationis cō argumentis
pote promens dicat, ſicq; recum iterum atq; iterū cogitans loquere. Qui contra eiūſi
alius unquam ex numero ſapientum, qui ab omnibus ſeculorum, atatibus dem aduersa
ſtro, prophetarum uocibus iam ab initio ante innumerabilia temporū ſpa
cia apud iteres Hebraeos celebratus, predicatoruſi ſuit: Qui quidem & lo
cum quo naſceretur, tempora aduentus, piam uiuentū rationē, uitutes, do
cūnū, res præclare ab eo gestas Sacrōrū librorum monumentis comple
xi, posteritati tradiderunt. Aut quis ſcelera contra ſe admifſa, tam celeriter,
quāmille, uult eſſe: Nam non multo poſt impium illud facinus in ipsum pa
tratum, uniuersa ludorum gens uī quādū & potentia occulta grauitate exa
gitata ſuit: regalis & magnifica eorum ciuitas deturbata, exciliac: & ipſum
tempū cum omnibus illius ornamentiſ dirutum, ſoloq; aequatum. Qui
priore Seruatorē noſtrū de his rebus, de hominum impiorum exitio, de
eccl̄ia ab ipso in uniuerso terra orbi fundata, utrē appositeq; terum even
tis uaticinationes edidit, easq; re ipsa confirmauit: Qui quidem primum de Christi præ
impiorū ludorum templo ita locutus eſt: Relinquerat uobis domus uestra, dicitio
ne, & non relinquetur lapis ſuper lapidem in loco iſto qui non deſtruā Matth. 23.
tur. Deinde de Ecclesia ſua: Super hanc petram adificabo eccl̄iam meam, Luc. 13.
& porte inferi non præualebunt aduerſus eam. Quid tam mirandū tibi ui
Matth. 16.
der poterit, quām uiros abiectos & imperitos, in initio à pifcatu abducere,
eosq; legumlatores doctoresq; uniuersi orbis terrarum efficere? Qui tā exi
Apolſoli, ead
miū ad eius diuinitatem euident declarandam, quām non ſolum pro
rum; doceat
mittere ſe eos facturos pifeatores hominū, quod uti uerbo protulerat, ſic re diuīſi, ſer
ipa praefitū uermetiam tantam uitūtem, tātamq; facultatem illis tribue, pia.
te, ut monumenta ſcriptis mandaret, librosq; ederent: tā magnum apud
omnes

omnes haberent & autoritatem & existimationem, ut in omnes tā Barbarorum quām Græcorū linguis, quæ in toto orbe terrarum existunt, conuerteretur, omnesq; gentes, in illis perdiscendis studium & operam ponerent, prōq; certo crederet, diuinā eloqua in illis effe tradita, cōprehensaq; Quid tam diuinum, q̄d quod esset futurum prædictissile, discipulisq; prefignificasse, eos in conspectu regum & p̄sidiū deductos fore graues cruciatus perpelluros, acerbissima subitios supplicia: idq; nō propter aliquod turpe & flagitosum facinus, sed solū propter ipsius fidei & nominis confessionem? Quid tā incredibile dū, q̄d utili ad has res perferendas summa animorum alacritate se præparare cōsiliū armis pietatis se leperent, ut in certaminibus cōtra aduersarios initis, animos ipso adamante duriores robustioresq; ostenderent? Quid tā admirabile, q̄d ut non modo illi qui eū comitabatur in vita, sed etiā hi qui eorū erant successores, & rursus qui istorū a tāi succrebāt, quicq; etiā nostrī uixere temporibus, ita uires obſtrahentes animorum, ut licet nihil dignū morte cōmiserent, tamē propter egregiā suam erga Deū uniuersitatis moderatorē pietatem, omnia suppliciorū tormentorumq; genera libenter sustinerent? Quis unquam regum tam diuinae rēpōs spacio cum imperio fuit? Quis post mortem tam egregiē bellum gessit, tam illustris trophæa contra hostes statuit, omnem locum, regionem & ciuitatem tam Græcam quām Barbarā subiugavit, omnes deniq; aduersarios manu & di quādam occulta, atq; adeo ab aspectu seculis, in potestate suam redigēt? Et quod caput est eorum omnium quæ iam sumus oratione profecti, cui ex calumniatorum numero pax illa, qua per eius potentiam ubique terrarum dominata est, de qua, quæ uidebant necessaria, supra differimus? Os non penitus obturare posuit. Quippe cū eo pacto concordia & consensus animorum inter omnes gentes unā cum doctrina Seruatoris nostri, & prædicatione per illum in toto mundo disseminata, concurreret, & pax quæ inter gentes per uniuersum orbem olim à Dei prophetis predicebatur regnatura, & uerbum ab eo gentibus diuulgatum pariter uigeret. Dies me planè deficeret, Imperator illustrissime, si evidenter diuinis uirtutis & potentiae argumenta, quæ ex rebus gestis, que etiam adhuc cernuntur, intelligi poterunt, in unum colligere conaret. Nam nemo homo ex omni seculorum memoria, uel apud Græcos uel apud Barbaros, tantam diuinam uirtutis uim, quantam Seruator noster, unquam declarauit. At quid hominem dico, cū nullum omnino, ne illorum quidem qui apud omnes gentes pro diis habebantur, talem uim & naturam habuisse constet; aut si confiterit, aliquis quæstus nobis ostendat. Prodeant in medium omnes philosophi, nobisq; dicant, quis unquam de Deo aliquo, aut heroe ex omnipotētate audierit, qui uitæ aeternæ & coelestis regni doctrinā hominibus trādiderit, sicut de Seruator nostro exploratorium est? qui quidem effecti, ut infinitas hominum multitudines per totū orbem terrarum p̄ sapientiam preceptis instituta, seueram uiuendi disciplinam excoherentiliq; persuaserit, ut res celestes consecrarentur, & mansiones in celo diuinis animis reseruatas sperarent. Quis uero Deus autheros extiterit, qui uniuersum mundum ab ipso solis ortu ad occasum usque peragrans, imo uero patem & aqualem ferē cum sole cursum cōficiens, splendidiissimis sua doctrina radīs sic eundem collustratit, illuminatit, ut omnes gentes ubique terrarum uni Deo, unum eundemque cultum tribuerent. Aut quis Deus heros uero fuit, qui omnes deos & heroes, tam Græcos quām Barbaros, profligari, legeque sanctiū neminem eorum Deum existimandum esse? & sanctum populo persuaserit, deinde cum unus ab omnibus oppugnaretur, omnes hostium copias deleuerit; efficeritque ut ipse solus ex omnibus diis & inclytis

tis heroibus, qui à primis iactis mundi fundamentis extiterint, passim ab ultimis totius orbis terre oris Dei filius ab omnibus gentibus appellaretur? Aut quis cunctis totius orbis terrarum Incolis, seu terra seu mari illi sint, præ scripterit, ut singulis septimanis in unum conuenientes, diem Dominicum festū celebrarent; institueritq; ut sicut corpora paſcerent cibarijs, sic animos diuinis disciplinis reficerent? Aut quis Deus, iuri heros tā uis hemeneri opugnatus, quām Seruator noster, tā egregia uictorię trophæa contra hostes constituerit? Nam & hi nullum tempus intermisserunt eius tum doctrinam tum populum impugnandi: & ille suos familiares afflictatos, ipsaq; pariter templū facrosanctū ab hostiis expugnata, ad maximū gloriæ splendorē perducere non desit. Sed quid attinet diuinas Seruatoris nostræ uitritas, quas nullo dicendi genere quisquā consequi poterit oratione persequi contendere: præsertim cum res inde effecta, etiam tacentib; nobis, in intimas hominum cogitationes quasi uoce emissa se infundant. Atq; hoc profectō p̄ regrinum, inauditum, & admirabile est, & unum quod femel solū inter mortales exiterit, ut homo tam egregia facinora ederet: & qui est reuera Dei filius, quiq; fuit ab omni aeternitate, in terris cerneretur. Verū ista quæ à nobis explicantur, tibi Imperator inuictissime, ad audiendum sunt minime cœllaria: qui quidem diuinam Seruatoris uim ac potentiam adeo sepe expertus es, tecq; ne non uerbis, sed rebus ipsiis ueritatis præconem omnibus p̄gunt. Tu igitur, cum oculū tibi datum fuerit, si placet, nobis quoq; cōmemores infinitas easq; diuinas Seruatoris, ut ita dicā appariotiones, infinitas etiam secundum quietem uisiones, non mysteria illa dico quæ sunt arcana & à nostra intelligentia remota, sed ea solum quæ sunt in tua cogitationem illapla diuinitūs, quæq; utilē illam & omnibus fructuosam de prouidentia Dei, qui reguntur uniuersis doctrinam complectuntur. Nec certe fuit ita dignitate alienū, oratione persequi præclara illa & eximia subtilia tibi in bello à propugnatore & defensore tuo Deo suppeditata, hostium & iniuratorum exitia ab eo facta, grata in periculis solatia, in negotiis arduis & multis obstructis difficultatibus facilem expeditionem, benigna cum effusis ab amicis desertus auxilia, præsentia in rebus impeditis & perplexis consilia, rerum futurum præscientiam, prouidam ad uniuersi Imperij moderationem solertia, prudentem de rebus incertis & obscuris deliberationem, rerum magnarum ardutarumq; susceptionem, ciuitates administrationes, sapiētē exercitū gubernationē, confultas rerum singulari emendationes, reūas uniuersarū institutions, perutiles deniq; hominum uita legū sanções. Enumeres etiam continentia oratione eorū singula, quæ nobis obscura, tibi autem uni cognita sunt & exploratae eaq; in tua uerē regia memoria, tanquam in abdito thesauro custodita: quibus reuera impulsus, istisq; testatis & illustribus potentia Seruatoris indicis persuasus, templū uelut trophæum uictoriae ab illo contra mortem parta erexit, omnibus hominibus tam fidelibus quam in fidelibus ad intuendum proposuit: augustinusq; in ea sanctū Dei sanctuarium, splendida etiam egregia & magna uita immortalis coelestisq; regni monumēta, eaq; Imperatoris dignitati admodum conuenientia & contentanea: quinetiam præclara uictoriae summi omnī Imperatoris, Seruatoris nostri insignia fabricāda curatit: quæ omnia in illud templū & monumentū resurrectionis Christi, per quā certā uita immortalis sūt animis concipiunt, dedicatū, conclusiū, planē confilio, ut tum coelestem Dei sermonem, uictorem & triumphatorem regalib; & exercitū formis quodammodo designatū expressumq; omnibus gentib; ostendetur, uocibus clari & aperte tam uerbo quam re ipsa editis elatissimis, piam & diuinam eius fidei ac nominis confessionem paſcim prædicaret.